

**MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
Școala Doctorală de Teologie**

TEZĂ DE DOCTORAT

PRIMĂVARA ARABĂ ȘI IMPACTUL ASUPRA CREȘTINISMULUI (REZUMAT)

Conducător de doctorat:

Pr. prof. univ. dr. Jurcan Emil

Doctorand:

Drd. pr. Leah Cosmin

Alba Iulia

2024

CUPRINS:

INTRODUCERE.....	3
1. Motivația alegerii temei	3
2. Scopul și obiectivele cercetării	4
3. Stadiul cercetării	5
4. Metodologia de cercetare	7
5. Structura tezei	8
1. PRIMĂVARA ARABĂ: UN REVIRIMENT RELIGIOS CU TENTĂ FUNDAMENTALISTĂ ÎN FAȚA PROVOCĂRILOR OCCIDENTALE	10
1.1. „Pregătirea” Occidentului pentru „Primăvara Arabă”. Provocarea Occidentului ca punct de plecare spre o Primăvară Arabă	11
1.2. Internetul – ajutorul nevăzut pentru revirimentul islamic. Mesajele islamiste și spațiul multimedia	16
1.3. Semantica expresiei– „Primăvară Arabă”	22
2. ORIENTUL MIJLOCIU ȘI INVAZIA PUTERILOR OCCIDENTALE ÎNCEPÂND CU SECOLUL AL XVIII-LEA	29
2.1. Reformele socio-economice și religioase în Imperiul Otoman: Egipt – un caz aparte.....	32
2.1.1. <i>Epoca „Tanzimat-ului” – Imperiul Otoman și deschiderea spre egalitatea tuturor etniilor în fața legii.....</i>	35
2.2. Orientul Mijlociu și Războaiele Mondiale.....	40
2.2.1. <i>Situația arabilor din Orientul Mijlociu înaintea Primului Război Mondial.....</i>	40
2.2.2. <i>Primul Război Mondial și epoca interbelică în transformările socio- economice, culturale și de mentalitate ale arabilor din Orientul Mijlociu</i>	43
2.2.3. <i>Al Doilea Război Mondial și împărțirea pe națiuni a lumii arabe. Influența acestei gândiri pentru spiritul islamic.....</i>	66
3. DEMOCRAȚIA CU SPECIFIC ORIENTAL. ÎNCERCĂRI EȘUATE DE DEMOCRATIZARE OCCIDENTALĂ ÎN ȚĂRILE ORIENTULUI MIJLOCIU.	80
3.1. Conceptul arab al democrației	80
3.2. Democrația pe model francez în Siria și replica Partidului Baas al lui Hafez al-Assad.....	85

3.3.	Egiptul în confruntare cu influențele Occidentale anglo-franceze, americane și sovietice.....	92
3.4.	Mizele economice ale Occidentului în Orientul Mijlociu.....	95
3.5.	Teoria „haosului constructiv”	99
4.	PRIMĂVARA ARABĂ CA REPLICĂ LA INTERVENȚIILE OCCIDENTULUI ÎN EGIPT ȘI SIRIA	108
4.1.	Evenimentele din Egipt sub egida Primăverii Arabe.....	108
4.2.	Revolta populară împotriva lui Bashar Al-Assad în spiritul Primăverii Arabe.....	141
5.	CREȘTINISMUL ORIENTAL ȘI INFLUENȚA OCCIDENTULUI.	180
5.1.	Relațiile inter-religioase creștino-musulmane în contextul presiunii Occidentale în Orient	180
5.2.	Creștinismul din Egipt și Siria: de la invazia lui Napoleon și până în zorii Primăverii Arabe.....	193
5.2.1.	<i>Situația precară a creștinilor din Egipt sub presiunea crescândă a Frăției Musulmane.....</i>	<i>195</i>
5.2.2.	<i>Situația a creștinilor în Siria. De la atrocitățile din Muntele Liban la situația favorabilă sub Partidul Baas</i>	<i>216</i>
6.	CREȘTINII ȘI PRIMĂVARĂ ARABĂ. STAREA DE PRESIUNE ȘI OPRIMARE PRIN REVIRIMENTUL FUNDAMENTALISMULUI ISLAMIC	235
6.1.	Egipt – oprimarea creștinilor copti sub instigarea Frăției Musulmane	237
6.2.	Starea incertă a creștinilor din Siria sub influența ISIS și a mișcărilor fundamentaliste	262
6.3.	Viitorul creștinismului în lumea arabă.....	288
	CONCLUZII.....	292
	BIBLIOGRAFIE.....	297

Cuvinte cheie: Primăvara Arabă, Creștinism, Orient, Egipt, Siria, Terorism, creștini, musulmani, război civil

Introducere

Lucrarea „Primăvara Arabă și impactul asupra creștinismului” este o lucrare politico-religioasă și tratează o parte a unei zone geografice în care relația stat-religie este total diferită față de perspectivă europeană. Cercetarea de față poate fi împărțită în trei părți. Prima parte are în vedere explicarea expresiei „Primăvara Arabă”, importanța internetului în declanșarea revoltelor și distribuirea mesajelor în spațiul multimedia. De asemenea, tot în prima parte s-ar putea încadra și expunerea intereselor politico-economice și implicațiile statelor din Occident în Orient. A doua parte poate fi considerată analiza politică a perioadei cuprinse între incursiunea militară a lui Napoleon în Egipt și zilele noastre. A treia parte cuprinde analiza religioasă a aceeași perioade.

Motivația

Cercetarea de față a pornit de la dorința contextualizării vieții creștinilor din Orient și raportarea acestora evenimentele politice atât din perioada de dinaintea Primăverii Arabe, cât, mai ales, în timpul Primăverii Arabe. Scopul nostru are în vedere accentuarea provocărilor creștinilor în raport cu politica imperialistă din secolul al XIX-lea și până la mijlocul secolului al XX-lea, în raport cu mișcările naționaliste care s-au suprapus peste perioada interbelică și, cel mai important, în raport cu revoltele populare din 2011. Fiecare dintre aceste trei perioade au însemnat pentru creștini nevoia unor alegeri și adeziunea acestora la taberele care le reprezentau interesele.

Așa cum vom demonstra și în teza noastră, creștinii au fost nevoiți să facă diferite alegeri, iar scopul nostru este de a analiza dacă alegerile făcute de către aceștia au avut rezultatul dorit sau au fost mișcări greșite din partea creștinilor. Din păcate, creștinii au fost prinși la mijloc între a sprijini sau nu forțele imperialiste, mișcările naționaliste din Orient sau una dintre taberele implicate în revoltele populare.

De la începutul secolului al XIX-lea situația religioasă a creștinilor nu a putut fi independentă de situația politică din Egipt și Siria, aceștia fiind nevoiți să facă anumite alegeri prin care viața și statutul lor să tindă spre un nivel mai ridicat. Aceștia au fost prinși în mreaja jocurilor politice, între a sprijini forțele imperialiste sau mișcările naționaliste din perioada interbelică. Aceștia căutau să se ralieze taberei care le reprezenta cel mai bine interesele, iar acestea erau simple. Creștinii urmăreau o ridicare de la statutul de dhimmi pe

care îl aveau în Imperiul Otoman la un statut egal sau aproape egal cu cel al musulmanilor din țările amintite.

Scopul

Dorim să evidențiem viziunea creștinilor în contextul apariției revoltelor din 2011 și care a fost atitudinea acestora față de revolte, căreia tabere au decis să le ofere suportul, ce au urmărit creștinii în această perioadă, ce rol au avut aceștia în desfășurarea evenimentelor și dacă alegerile făcute au oferit rezultatul așteptat. Primăvara Arabă a reprezentat un punct de cotitură în viziunea creștinilor asupra situației politice din Siria și Egipt. De asemenea, după revoltele din 2011 și perspectivă musulmană asupra creștinilor a suferit modificări, iar situația creștinilor a devenit tot mai primejdioasă. Din această cauză trebuie cercetat și expus motivul pentru care percepția musulmană asupra creștinilor a suferit modificări.

Scopul nostru are în vedere și exprimarea unei viziuni asupra viitorului creștinismului într-o lume schimbată din temelii în urma revoltelor din 2011. Întrebarea privind viitorul creștinismului este o întrebare deschisă, o întrebare la care răspunsul nu este definitiv în acest moment și care poate suferi modificări semnificative peste ani.

Stadiul cercetării

Din păcate, pe plan autohton subiectul nu a reprezentat un interes masiv pentru istorici, teologi, sociologi sau politologi, cu toate că subiectul este extrem de complex. Însă, subiectul a suscitât interes mai ales pe plan extern. Pe plan intern sursele s-au dovedit a fi limitate. Din fericire, pe plan extern cercetarea a fost la un nivel ridicat. Dacă ne referim la analiza politică a subiectului nostru, atunci bibliografia este din abundență. Pe plan politic, bibliografia este actualizată, cele mai noi lucrări utilizate în cercetarea noastră fiind chiar din anul 2022. În această categorie nu integrăm articolele web întrucât acestea au reprezentat pentru noi cea mai nouă sursă bibliografică. Pe plan intern, sursele au fost limitate, iar printre cei mai importanți autori autohtoni îi amintim pe Nadia Anghelescu, Dumitru Chican sau Emanuel Peterliceanu. Din păcate, limitele cercetării se pot observa atunci când se pune problema analizei situației din perspectivă religioasă, adică a situației creștinilor aflați în Orient.

Metodologia de cercetare

În această lucrare vorbim despre o metodă atât analitică, cât și istorică. Vorbim despre o abordare istorică întrucât lucrarea de față are în vedere cercetarea unei perioade istorice

începând cu invadarea Egiptului de către Napoleon la finalul secolului al XVIII-lea și până în anul 2023. Am luat ca reper pentru începutul cercetării noastre momentul invaziei lui Napoleon în Egipt întrucât acela a fost momentul de la care relațiile dintre statele Occidentale și Imperiul Otoman au crescut din ce în ce mai mult din toate punctele de vedere, atât economic, cât și religios. Începând cu finalul secolului al XVIII-lea viziunea musulmanilor asupra creștinilor va suferi modificări, iar acestea vor fi cauzate de politicile pe care statele din Occident le-au avut în momentul în care au intrat în relații politice și economice cu Imperiul Otoman.

Părțile tezei

Capitolul 1 (PRIMĂVARA ARABĂ: UN REVIRIMENT RELIGIOS CU TENTĂ FUNDAMENTALISTĂ ÎN FAȚA PROVOCĂRILOR OCCIDENTALE)

Prima parte a lucrării are în vedere explicarea termenului de „Primăvara Arabă”, cine l-a folosit pentru prima dată, ce exprimă și care este viziunea arabilor vis-a-vis de acest termen. Termenul a apărut pentru prima dată în presa occidentală, fiind folosit în *Foreign Policy Magazine*. Originea acestui termen are legătură cu protestele masive din Beirut, capitala Libanului, care au avut în loc în 2005 și care au reprezentat momentul de cumpănă pentru politica externă a Siriei, deoarece după acel moment Siria a fost nevoită să își retragă trupele din Liban. Ideea folosirii acestui termen a venit pe filieră americană, acesta fiind utilizat de către comentatorii conservatori care se refereau la o „înflorire de scurtă durată a mișcărilor democratice din Orientul Mijlociu”. Dar în contextul evenimentelor din 2011, cel care a folosit acest termen a fost Marc Lynch într-un articol publicat de acesta în *Foreign Policy*, intitulat *Obama`s Arab Spring*, dar referirile acestui la concept aveau legătură tot cu momentul din 2005. Arabii nu au folosit niciodată acest termen în contextul revoltelor din 2011. Arabii au folosit alți termeni. Ei au folosit trei termeni pentru a denumi revoltele din 2011. Astfel, au folosit în special trei termeni: *karama*, care înseamnă „demnitate”; *thawra*, care înseamnă „revoluție”; *haqooq*; care înseamnă „drepturi”. Cu alte cuvinte, termenul reprezentativ pentru arabi nu era cel de „Primăvara Arabă”, ci, mai degrabă, „Revoluțiile Demnității”.

Tot în prima parte este expusă influența masivă avută de canalele multimedia, iar aici vorbim în special de rețelele de socializare și distribuirea informațiilor cu ajutorul acestora. În cercetarea noastră am scos în evidență nevoia alfabetizării mediatice întrucât nu toate informațiile apărute în mediul online erau veridice. Deschiderea masivă spre internet a transformat în jurnalist orice arab cu acces la internet. Această abundență de informații a

făcut ca să nu poată fi verificată veridicitatea acestora. Arabii au pornit de la premisa că toate informațiile apărute în mediul online sunt veridice și imparțiale, când în fond lucrurile erau mult mai nuanțate. Au fost voci, precum Malcom Gladwell și Yvgeny Morozov, care au susținut că nu internetul i-a unit pe oameni, ci cauza în sine. Tot în primul capitol s-a dezbătut și aspectul referitor la viziunea Occidentală asupra situației din Orient. Alexandru Stănila, într-un articol din Q Magazine evidențiază că Occidentul nu avea motive pentru a preconiza o serie de revolte precum cele din 2010-2011 din cauză cu relațiile dintre statele implicate și Occident erau cordiale. Pe de altă parte, Richard Engel atrăgea atenția asupra lipsei de viziune a intervențiilor Occidentale în Orient.

Capitolul 2 (ORIENTUL MIJLOCIU ȘI INVAZIA PUTERILOR OCCIDENTALE ÎNCEPÂND CU SECOLUL AL XVIII-LEA)

Al doilea capitol are în vedere expunerea situației geopolitice din Orientul Mijlociu de la invazia trupelor franceze ale lui Napoleon și până în zorii Primăverii Arabe. Am ales ca punct de început secolul al XIX-lea întrucât la cumpăna dintre secolele XVIII și XIX a avut loc Campania militară din Egipt condusă de către Napoleon. Acest moment este hotărâtor în analiza noastră din cauza faptului că a fost primul moment major de după Cruciade când europenii au făcut cunoștință cu cultura orientală. Din acest moment implicarea statelor din Occident, în special Franța și Marea Britanie, avea să fie tot mai crescută, aceste state împrumutând Egiptul cu mari sume de bani, fapt ce a făcut ca Egiptul să ajungă în incapacitate de plată a datoriei externe. Tot în această perioadă vorbim despre aspectele care au definit viitorul Orientului Mijlociu. Printre aceste momente definitorii avem Acordul Sykes-Picot încheiat în 1916 între reprezentatul Marii Britanii și al Franței, cu acordul tacit al Rusiei. Prin acest acord, o parte a Orientului Mijlociu era împărțit în sfere de influență între statele menționate anterior. (Siria, Liban și partea de Sud a Turciei actuale pentru Franța, Irak, Kuvait, Iordania pentru Marea Britanie). Acest moment a fost extrem de important întrucât s-a concretizat prin împărțirea artificială a unor regiuni fără a se ține cont apartenența etnică sau religioasă. James Barr a numit aceste noi granițe ca fiind „linii de nisip”.

Următorul moment hotărâtor pentru Orient a fost dobândirea independenței statelor Orientale și plecarea trupelor din Occident. Acest aspect a însemnat pentru Siria preluarea puterii de către minoritatea șiiită în detrimentul majorității sunnite, acutizându-se astfel disensiunile religioase dintre aceste două facțiuni. Din 1970 și până în prezent, Siria a fost și încă mai este condusă de familia Assad, parte a ramurii șiiite a islamului. Pentru Egipt a însemnat trecerea de la monarhie la o conducere militară. Din 1954 și până în 2011, Egiptul a fost condus doar de către trei președinți (Nasser 1954-1970, Sadat 1970-1981, Mubarak

1981-2011), mandatul lui Hosni Mubarak încheiat abrupt în 2011 în urma revoltelor populare. Conducătorii statelor amintite mai sus s-au remarcat printr-un mod dictatorial de conducere. Acest fapt a însemnat o limitare a manifestării politice a partidelor sau a grupărilor sunnite atât în Siria, cât și în Egipt. Dacă în Siria, țara era condusă de o familie de șiiți, în Egipt s-a încercat conducerea statului după prevederi mai mult laice decât religioase. Toate aceste aspecte au la un alt nivel disputele sectare din sânul musulmanilor.

Capitolul 3 (DEMOCRAȚIA CU SPECIFIC ORIENTAL. ÎNCERCĂRI EȘUATE DE DEMOCRATIZARE OCCIDENTALĂ ÎN ȚĂRILE ORIENTULUI MIJLOCIU)

Capitolul al III-lea are în vedere expunerea conceptului arab al democrației și modul de înțelegere al acestuia de către arabi. Potrivit acestora, democrația era buna doar când servea propriilor interese. De asemenea, tot în acest capitol am prezentat tentativele de democratizare din Egipt și Siria și eșuarea lamentabilă a acestor încercări. Constituția din Siria de la mijlocul secolului trecut era una dintre cele mai liberale, oferea egalitate între sexe, pluritate politică, respectarea drepturilor omului, presă liberă și libertate de exprimare. Statutul femeii era privilegiat. În anul 1949 a obținut dreptul de vot, iar din anul 1953 dreptul de a fi aleasă în funcții publice, drepturi pe care unele țări europene nu le oferiseră femeilor la acea vreme. Sirienii, după plecarea trupelor franceze și obținerea independenței, au încercat să copieze modelul democratic francez, dar mai ales după preluarea puterii de către familia Assad toate aceste tendințe au fost suprimate. În cazul Egiptului vorbim despre valuri de democratizare și inversă democratizare. Aceste valuri au fost perioade scurte din istoria contemporană a Egiptului. Perioadele de democratizare au însemnat perioadele în care s-a încercat îndreptarea țării spre o conducere democratică, iar perioadele de inversă democratizare au însemnat perioade de regres.

Tot în acest capitol au fost expuse și mizele intervențiilor statelor Occidentale în Orient, iar aceste mize erau în special de ordin economic. Pe de altă parte, ultima parte a capitolului este numit **teoria haosului constructiv**. Această teorie avea scopul de a diviza facțiuni, societăți și popoare, să creeze stări de conflict, generate de statele occidentale, pe care tot ei să le aplaneze. Dar s-a dovedit că nici o teorie emisă nu se putea aplica Orientului Mijlociu, pentru că acolo vorbim despre stiluri de guvernare cvasi-tribale, fiind lipsită orice urmă de democrație. Această teorie a apărut mai ales discursurile oamenilor politici americani de la începutul acestui secol, iar aici amintim pe fostul președinte George W. Bush,

S-au dezvoltat două curente care sunt diferite, dar în același timp au și puncte de comune. Primul dintre acești teoreticieni pe care o să îl amintim este Francis Fukuyama.

Francis spune că „lumea post-istorică”, fără naționalitate, religie și structură. În Orient religia era cea care unea, mai ales pe musulmani. Al doilea curent a fost dezvoltat de către Samuel Huntington, „Clash of Civilizations”. Acest politolog și important exponent în ceea ce privește relațiile externe ale guvernului american în secolul trecut a dezvoltat această „confruntare a civilizațiilor” în care „la originile viitoarelor conflicte ale lumii se vor afla cauze de ordin civilizațional”.

Capitolul 4 (PRIMĂVARA ARABĂ CA REPLICĂ LA INTERVENȚIILE OCCIDENTULUI ÎN EGIPT ȘI SIRIA)

În capitolul al IV-lea sunt prezentate evenimentele din Egipt și Siria în ceea ce privește revoltele populare pornite la începutul anului 2011. Dacă în cazul Egiptului lucrurile au fost relativ simple, președintele fiind înlăturat la scurt timp de la declanșarea revoltelor, în Siria lucrurile au fost mult mai complexe. Bashar al-Assad a reușit să își păstreze funcția până în prezent. Egiptul s-a confruntat cu serioase provocări după înlăturarea lui Mubarak în încercarea de a instaura un regim democratic. Din păcate, acest fapt s-a dovedit a fi imposibil din cauza ascensiunii fulminante a celor din Frăția Musulmană, grupare islamistă extremistă. Din păcate, chiar și în prezent ceea ce este în Egipt nu este democrație chiar dacă membrii Frăției au fost eliminați din funcțiile de conducere ale statului Egiptean. Pe lângă acest aspect, începând cu 2014, Egiptul, ca de altfel și restul țărilor din Orient și nu numai, s-au confruntat cu amenințarea venită din partea ISIS. La începutul protestelor, Egiptul a fost marcat de o solidaritate nemaîntâlnită între musulmani și creștini, dar care nu a durat pentru mult timp.

În Siria lucrurile s-au dovedit a fi mai complexe din cauza faptului că toate predicțiile privind momentul înlăturării de la putere a lui Bashar au fost contrazise de realitatea din teren. De asemenea, taberele care se luptau în Siria erau mult mai numeroase decât cele din Egipt, Libia sau Tunisia. . În primul rând avem **Armata Siriană Liberă (ASL)** care sa fost una dintre primele grupări de opoziție care s-a creat în Siria. Mai apoi **Consiliul Național Sirian (CNS)** s-a format în Turcia, cu sediul la Istanbul, și a încercat să reprezinte interesele sirienilor la nivel internațional, dar fără succes. Kevin Mazur spune că acest Consiliu a reușit abia în martie 2012 să coalizeze forțele armate ale opoziției într-un **Consiliu Militar**. Potrivit lui James Reilly, activiștii opozanți ai regimului trecuseră deja Rubiconul¹. Pentru aceștia nu mai exista cale de întoarcere, ori victoria totală, ori exilul. Odată întorși, și acest lucru se aplica și militarilor din ASL, erau condamnați la închisoare sau poate chiar la moarte. Unii

¹ Aluzie la evenimentul din Roma Antică și trecerea armatei lui Cezar prin acest râu. Evenimentul a avut loc cu prilejul războiului civil din 45-49 î. Hr. „Trecerea Rubiconului” înseamnă că o decizie luată nu mai poate fi schimbată.

erau focuși pe lupta contra regimului, dar alții erau dezamăgiți și spuneau că le pare rău, dar deja „trecuseră Rubiconul”. Unul din tabăra celor cărora le părea rău a spus că „dacă am fi știut că va ajunge în acest punct, probabil că nu am fi îndrăznit să ne opunem regimului. Dar am făcut-o și acum nu ne putem opri, pentru că dacă o facem, ne vor ucide pe toți”. **Frontul Jabhat al-Nusra (Djabhat Al-Nussra Li-Ahl Ash-Sham** – Frontul de ajutorare al poporului din Siria) era filiala Al Qaeda în Siria. Grupul s-a format la începutul anului 2012 și era compus din sunniți jihadiști, iar scopul lor declarat era instituirea califatului având la baza legea islamică, *sharia*. Totul cu gândul de a reînființa califatul a fost și **ISIL/ISIS** (Statul Islamic din Irak și Levant, mai apoi Irak și Siria). Această grupare a fost înființată în deplin în aprilie 2013, dar ea exista din 2006. Cea mai mare notorietate a avut-o începând cu 2014. ISIS era o grupare sunnită jihadistă doar că rivală cu Frontul al-Nusra. Își doreau același lucru, dar cele două grupări erau rivale. Potrivit informațiilor, numărul adepților ISIS ar fi fost în perioada respectivă în jur de 150 000, aici vorbind atât de Irak, cât și de Siria. ISIS număra cei mai mulți adversari, mai mulți chiar decât regimul lui Bashar. Mai apoi **YPG** și **YPJ**, forțele kurde. Acestea s-au dovedit a fi printre cele mai eficiente împotriva ISIS, dar erau atacate de către Turcia. La aceste grupări se mai adaugă și forțele regimului lui Bashar al-Assad. La forțele regimului s-a adăugat de la finalul anului 2012 și **Forța Națională de Apărare (FNA)**, care avea același rol, anume de a lupta împotriva opoziției. Nici până în prezent în Siria nu este pace, dar luptele nu mai au aceeași intensitate precum în urmă cu câțiva ani.

Încercările de democratizare s-au sortit eșecului din cauza contextul politic din aceste două state. În Siria lucrurile nu s-au schimbat întrucât vechiul regim a rămas la putere, iar în Egipt tendințele de democratizare au fost estompate de ascensiunea Frăției.

Capitolul 5 (CREȘTINISMUL ORIENTAL ȘI INFLUENȚA OCCIDENTULUI)

Capitolul al V-lea are în vedere analiza situației creștinismului oriental în contextul influenței occidentale crescânde în Orient. Creștinii au căutat sprijinul acestor forțe occidentale în dorința acestora de a depăși statutul de dhimmi. Creștinii se aflau într-o mare dilemă: să susțină sau nu forțele occidentale? Pe de o parte, aportul primit de către creștini în Egipt a fost nesemnificativ și sub așteptări. Pe de altă parte, creștinii erau tentați să își ofere sprijinul în vederea obținerii independenței statului Egiptean și a alungării forțelor europene din Orient. Muhammad Ali a făcut mult mai mult bine pentru creștini decât occidentalii. De la un moment dat, creștinii copti au dezvoltat o repulsie față de misionarii occidentali din cauza atitudinii sfidătoare și arogante a celor urmă față de copti. Muhammad Ali a fost cel care a încercat laicizarea Egiptului în detrimentul grupărilor extremiste islamiste. În acest

context, coptii au avut o atitudine mult mai favorabilă guvernului de la Cairo decât misionarilor occidentali care căutau să le submineze autoritatea. Un personaj important din istoria Bisericii Copte a fost Papa Kyrillos al IV-lea, dar este cunoscut și ca Abu Islah. Acesta a pus accentul pe educația clerului. Din păcate, a fost influențat în gândirea sa de misionarii occidentali și a dispus arderea mai multor icoane spre satisfacția misionarilor din Occident. El a înființat ceea ce s-au numit Marile Școli Copte sau *Madrasat al-Aqbat al-Kubra*, aceste școli fiind „prima uniune civilă între copti și musulmani în învățământul neguvernamental gratuit”.

Ajungând mai departe în perioada președintelui Mubarak și a Papei Shenouda, relațiile dintre stat și biserică au fost tensionate. Din păcate, cea mai mare problema era reprezentată de relațiile tensionate dintre membrii Bisericii Copte cu privire la viziunea dintre stat și Biserică. Patriarhul era de partea președintelui, în contradicție cu majoritatea clerului care era împotriva.

În Siria, invazia occidentală a început în urma masacrului din Liban din 1860. Vorbim despre o luptă între druzi, parte a islamului, și creștini. Nu este foarte clar cine a început disputele, dar reacția druzilor a fost una violentă, soldându-se cu mii de morți ale creștinilor, fiind unul dintre cele mai sângeroase atacuri din istoria confruntărilor dintre cele două tabere. Conflictul a fost folosit de statele din Vest pentru a putea interveni direct și a se impune ca protectori ai creștinilor din Imperiul Otoman. Mai târziu, în timpul Primului Război Mondial, prin Siria au trecut armenii deportați de către Imperiul Otoman, Siria fiind martoră la atrocitățile din urma deportărilor.

Ca și în cazul din Egipt, după Primul Război Mondial, francezii ajunși în Siria au căutat suportul creștinilor, dar s-au lovit de scepticism din partea acestora, creștinii fiind mai degrabă tentați să se alieze cu sunniții, decât cu occidentalii. Lucrurile în Siria erau și încă sunt extrem de complexe. În primul rând, ortodocșii și sunniții își doreau independența totală a Siriei, fără intervenții externe. Pe de altă parte, șiiții și maroniții optau pentru intervenția Franței în Siria. În același timp sunniții își doreau o Sirie care să fie condusă doar de către aceștia și aplicația legii islamice, aspect care ar fi dus la eliminarea drepturilor minorităților religioase, ceea ce era în defavoarea creștinilor atât ortodocși, cât și catolici. Contextul politic din Siria îi afecta direct pe creștini, din această cauză pentru creștinii de orice confesiune lucrurile erau și sunt extrem de complicate. În perioada interbelică și până la plecarea Franței din Siria, alaiiții au reușit să stabilească legături destul de strânse cu francezii, chiar dacă alaiiții erau minoritate. După plecarea Franței, la conducere au rămas alaiiții, fapt ce a însemnat un lucru bun pentru creștini, dar și așa creștinii au fost persecutați. Chiar dacă

președinții din familia Assad s-au așezat alături de conducători ai Bisericilor creștine din Siria, creștinii au fost supuși persecuțiilor.

Capitolul 6 (CREȘTINII ȘI PRIMĂVARĂ ARABĂ. STAREA DE PRESIUNE ȘI OPRIMARE PRIN REVIRIMENTUL FUNDAMENTALISMULUI ISLAMIC)

Capitolul al VI-lea are în vedere situația creștinilor din Egipt și Siria de-a lungul revoltelor din 2011 încoace. Lucrurile au fost diferite în cele două state. În Egipt, creștinii s-au implicat activ încă de la început, creându-se o unitate nemaiîntâlnită între creștini și musulmani, aceștia protejându-se unii pe alții în timpul revoltelor. Pe de altă parte, în Siria lucrurile au fost complicate din cauza faptului că erau multe biserici creștine, iar creștinii nu au ajuns la un acord în ceea ce privește atitudinea față de revolte. Unii creștini au rămas de partea regimului, unii au ales să lupte împotriva regimului, dar cei mai mulți au fost cei care au căutat să scape de calvarul din Siria și să părăsească țara. Creștinii din Siria au fost lipsiți de unitate cu privire viziunea asupra acestui conflict. Problema majoră a creștinilor din Siria a fost faptul unii creștini au ales să lupte contra regimului, dar forțele militare antiguvernamentale i-au persecutat pe toți creștinii indiferent de poziția acestora față de regim.

Fie că vorbim despre Egipt, fie despre Siria, începând cu 2014, creștinii au fost victimele Statului Islamic (ISIS), grupare extremistă teroristă care a profitat de expunerea mediatică pentru a putea atrage noi membrii. Agresiunile asupra creștinilor din partea grupărilor extremiste a atins cote alarmante mai ales în perioada 2014-2018. Din păcate, pandemia de COVID-19 i-a afectat foarte mult pe creștini, aceștia fiind acuzați de către musulmani ca fiind cauza pentru care pandemia s-a declanșat.

Concluzii

Viitorul creștinismului în Orient este pus serios sub semnul întrebării din cauza lipsei de atitudine și de viziune asupra situației din Orient. Lipsa aceasta de ajutor se traduce prin scăderea numerică a comunităților creștine din țările mai sus menționate și nu numai. Din păcate, situația creștinilor s-a deteriorat irecuperabil. Liniștea comunităților a fost deteriorată, iar comunitățile au fost distruse de luptele din 2011. Din păcate, la nivel mondial nu s-a pus niciodată în tot acest timp problema creștinilor și a creștinismului oriental și adoptarea unor măsuri care să vină în sprijinul acestora. Întâlnirile la nivel mondial pe această temă au fost extrem de puține în comparație cu gravitatea situației. De asemenea, în cadrul întâlnirilor nu s-a vorbit despre adoptarea unor măsuri concrete care să vină în sprijinul celor aflați în mijlocul revoltelor. Fără un sprijin pentru creștinismul din Orient, riscăm ca peste câteva decenii să vorbim doar la trecut despre leagănul creștinismului, Orientul Mijlociu. Interesele

economice din zona Orientului au făcut ca soarta creștinilor să fie trecută cu vederea. În tot acest timp, creștinii s-au văzut nevoiți să își părăsească locuințele și să îi găsească liniștea în alte locuri. Probabilitatea ca lucrurile să revină la normal este foarte mică, fapt care înseamnă că și creștinismul este afectat în toată profunzimea. Din păcate, odată cu alungarea creștinilor din Orient este alungată și o pagină din istoria și civilizația Orientului. Sperăm ca într-un anumit moment lucrurile să intre pe un făgaș normal, dar perspectivele sunt sumbre.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

CĂRȚI:

1. AL-BUSTANI, Butrus, *The Clarion of Syria. A Patriot's Call against the Civil War of 1860*, Oakland, University of California Press, 2019.
2. AL-FARŪQĪ, Ismā'īl, *Christian ethics: a historical and systematic analysis of its dominant ideas*, Montreal, McGill University Press, 1967.
3. Idem, *On Arabism: 'Urubah and Religion*, Amsterdam, Djambatan, 1962.
4. ALLSOPP, Harriet, *The kurds of Syria: Political Parties and Identity in the Middle East*, London, I. B. Tauris, 2015.
5. AMIN, Samir, *The reawakening of the Arab world : Challenge and Change in the Aftermath of the Arab Spring*, New York, Monthly Review Press, 2016.
6. ANDERSON, Betty S., *A History of the Modern Middle East. Rulers, Rebels, And Rogues*, Stanford, Stanford University Press, 2016.
7. ANDERSON, Tim, *The dirty war on Syria*, Global Research E-Book Series, 2016.
8. ANEES, Munawar Ahmad, ABEDIN, Syed, SARDAR, Ziauddin, *Christian–Muslim Relations: Yesterday, Today, Tomorrow*, London, Grey Seal, 1991.
9. ANGHELESCU, Nadia, *Identitate arabă: istorie, limbă, cultură*, Iași, Editura Polirom, 2009.
10. ARAFAT, Alaa Al-Din, *Egypt in Crisis: The Fall of Islamism and Prospects of Democratization*, London, Palgrave Macmillan, 2018.
11. Idem, *The Rise of Islamism in Egypt*, London, Palgrave Macmillan, 2017.
12. ASHDOWN, Andrew W. H., *Christian-Muslim relations in Syria. Historic and contemporary religious dynamics in changing context*, New York, Routledge Taylor & Francis Group, 2021.
13. BACZKO, Adam, DORRONSORO, Gilles, QUESNAY, Arthur, *Civil War in Syria Mobilization and Competing Social Orders*, New York, Cambridge University Press, 2018.

14. BALDWIN, James, *Nobody Knows My Name*, New York, Dial Press, 1961.
15. BASSIOUNI, Mahmoud Cherif, *Chronicles of the Egyptian revolution and its aftermath: 2011-2016*, London, Cambridge University Press, 2016.
16. BAYAT, Assef, *Revolution without revolutionaries: making sense of the Arab Spring*, Stanford, Stanford University Press, 2017.
17. BECK, Glenn, *IslamISM. Planul secret de creare a califatului*, traducere de Sorin Șerbi, București, Editura Corint, 2016.
18. BRUSANOWSKI, Paul, *Stat și religie în Orientul Mijlociu Islamic: de la teocrația medineză instituită de Muhammad la Frăția Musulmană din perioada interbelică*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2005.
19. CATHERWOOD, Christopher, *A brief history of the Middle East*, London, Constable & Robinson Ltd. Publisher, 2011.
20. GODDARD, Hugh, *A History of Christian–Muslim Relations*, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2020.
21. GOLDSCHMIDT JR., Arthur, *A brief history of Egypt*, New York, Infobase Publishing, 2008.
22. GOLDSCHMIDT JR., Arthur, BOUM, Aomar, *A concise history of the Middle East*, Eleventh Edition, Los Angeles, Westview Press, 2016.
23. GORVIN, David, *The Journey to the Arab Spring. The Ideological Roots of the Middle East Upheaval in Arab Liberal Thought*, London, Vallentine Mitchell, 2014.
24. GRUMAZ, Alexandru, *Noua ordine mondială: de la Primăvara Arabă la Brexit*, București, Editura Rao, 2019.
25. HASAN, Sana, *Christians versus Muslims in Modern Egypt : The century-long struggle for Coptic equality*, New York, Oxford University Press, 2003.
26. HASSAN, Abdalla, *Media, revolution and politics in Egypt: The story of an uprising*, London, I. B. Tauris, 2015.
27. TAMCKE, Martin, *Creștinii în lumea islamică: de la Mahomed până în prezent*, traducere din limba germană Cătălin-Ștefan Popa, București, Editura Nemira, 2018.
28. TAYLOR, William C., *Military responses to the Arab uprisings and the future of civil-military relations in the Middle East : analysis from Egypt, Tunisia, Libya, and Syria*, London, Palgrave Macmillan, 2014.
29. TEJIRIAN, Eleanor H., SIMON, Reeva Spector, *Conflict, conquest, and conversion :*

two thousand years of Christian missions in the Middle East, New York, Columbia University Press.

30. TIGNOR, Robert L., *Egypt : a short history*, New Jersey, Princeton University Press, 2010.
31. Idem, *Modernization and British Colonial rule in Egypt, 1882-1914*, New Jersey, Princeton University Press, 1966.
32. VAN DAM, Nikolas, *Destroying a nation. The civil war in Syria*, London, I. B. Tauris, 2017.
33. WEBB, Edward, *Media in Egypt and Tunisia: from control to transition*, London, Palgrave Macmillan, 2014.

STUDII:

34. AMIN, Samir, „Egypt: Failed Emergence, Conniving Capitalism, Fall of the Muslim Brothers – A Possible Popular Alternative”, în *Development Challenges and Solutions after the Arab Spring*, edited by Ali Kadri, London, Palgrave Macmillan, 2016.
35. ANA, Gajdo, „Copts and Power in Egypt, Before and After the Arab Spring”, în *Dynamics and Policies of Prejudice from the Eighteenth to the Twenty-first Century*, edited by Giuseppe Motta, Newcastle, Cambridge Scholars Publishing, 2018.
36. ANDERSON, Lisa, „Demystifying the Arab Spring. Parsing the Differences Between Tunisia, Egypt, and Libya”, în *Foreign Affairs*, 3/2011.
37. BASANESE, Laurent, „Why continue to pursue ”dialogue” with Islam?”, în *Christian persecutions in the Middle East. A 21st century tragedy*, edited by George Marlin, South Bend, St. Augustine`s Press, 2015.
38. BENTWICH, Norman, „The Constitution of Egypt”, în *Journal of Comparative Legislation and International Law*, vol. 6, 1/1924.
39. BESENYŐ, János, *Arab Spring, Christian Fall? – The situation of Christian minorities in the Middle East after the Arab Spring*, University of Szeged, June 2013.
40. BOSSIO, Diana, „Social media revolution?”, în *Social Media and the Politics of Reportage. The `Arab Spring`*, edited by Saba Bebawi and Diana Bossio, London, Palgrave Macmillan, 2014
41. ÇAKMAK, Cenap, „The United Nations and the Arab Spring”, în volumul *The*

- World Community and the Arab Spring*, edited by Cenap Çakmak and Ali Onur Özçelik, London, Palgrave Macmillan, 2019.
42. FAHMI, Georges, „The Future of Syrian Christians after the Arab Spring”, în *RSCAS/Middle East Directions*, 2018/04.
 43. FAHMY, Dalia F., „Political parties after the revolution: A liberal possibility”, în *Egypt and the Contradictions of Liberalism —Illiberal Intelligentsia and the Future of Egyptian Democracy—*, edited by Dalia F. Fahmy and Daanish Faruqi, London, Oneworld Publications, 2017.
 44. FARAG, Mona, „Egypt’s Muslim Brotherhood and the January 25 Revolution”, în *Contemporary Arab Affairs* , April 2012, Vol. 5, No. 2 (April 2012).
 45. FISCHBACH, Rahel, „Interfaith Dialogue in Lebanon: Between a power balancing act and theological encounters”, în *Islam and Christian–Muslim Relations*, 26(4)/2015.
 46. Foreign relations of the United States diplomatic papers, 1941. The British Commonwealth; the Near East and Africa, vol. III (1941).
 47. GODDARD, Hugh, „Challenges and developments: Christian–Muslim relations in the Middle East” în *International Journal for the Study of the Christian Church*, 3(2), 2003.
 48. GREHAN, James, „Imperial Crisis and Muslim-Christian Relations in Ottoman Syria and Palestine, c. 1770- 1830”, în *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, vol. 58, 4/2015.
 49. HAWLEY, Emily, „ISIS Crimes Against the Shia”, în *Genocide Studies International*, vol. 11, no. 2/2017.
 50. JABER, Kamel S. Abu, „The democratic process in Syria, Lebanon, and Jordan”, în volumul *Democratization in the Middle East: Experiences, struggles, challenges*, Edited by Amin Saikal and Albrecht Schnabel, New York, United Nations University Press, 2003.
 51. MASON, Robert, „The Obama Administration and the Arab Spring: Waiting for a Doctrine”, în *The international politics of the Arab Spring : popular unrest and foreign policy*, edited by Robert Mason, London, Palgrave Macmillan, 2014.
 52. MAZUR, Kevin, „State Networks and Intra-Ethnic Group Variation in the 2011 Syrian Uprising”, în *Comparative Political Studies*, 10/2018.
 53. MURRE-VAN DEN BERG, Heleen, „Syriac literature and Muslim-Christian relations under the Ottomans, 16th-19th centuries”, în *Christian-Muslim Relations A*

Bibliographical History, Leiden, Brill Publisher, 2021.

54. OEHRING, Otmar, „Christians in Syria: Current Situation and Future Outlook”, în *Konrad Adenauer Stiftung*, februarie/2017, no. 237.
55. OWEN, Roger, “Egypt and Europe: From French Expedition to British Occupation,” în *The Modern Middle East: A Reader*, ed. A. Hourani, P. Khoury, and M. Wilson. Berkeley, University of California Press, 1994.
56. PHILIPP, Thomas, „Nation State and Religious Community in Egypt: The Continuing Debate”, în *Die Welt des Islams*, Nr. 1/4 (1988).
57. PURSLEY, Sara, „Colonialism, Empire, and Nationalist Movements”, în *Understanding and Teaching the Modern Middle East*, volum coordonat de Omnia El Shakry, Madison, The University of Wisconsin Press, 2020.
58. ROGAN, Eugene, „Sectarianism and Social Conflict in Damascus: The 1860 Events Reconsidered”, în *Arabica*, T. 51, Fasc. 4, oct./2004.
59. ROWE, Paul S., „In this world you will have trouble. Christians living amid conflict in the Middle East”, în *Christians and the Middle East Conflict*, edited by Paul S. Rowe, John H. A. Dyck și Jens Zimmermann, Londra, Routledge Taylor & Francis Group, 2014.
60. RUTHERFORD, Bruce K., „Egypt: The Origins and Consequences of the January 25 Uprising”, în *The Arab Spring : change and resistance in the Middle East*, edited by Mark L. Haas, David W. Lesch, Colorado, Westview Press, 2013.
61. SHAHIN, Emad El-Din, „The Egyptian revolution: The power of mass mobilization and the spirit of Tahrir Square”, în *Revolution, revolt and reform in North Africa : the Arab Spring and beyond*, edited by Ricardo René Larémont, Londra, Routledge Taylor & Francis Group, 2014.
62. SHEA, Nina, „ISIS Genocide of Christian Communities in Iraq and Syria”, în *The persecution and Genocide of the Christians in the Middle East*, edited by, Ronald Ryclak and Jane Adolphe, Brooklyn, Angelico Press, 2017.

SURSE WEB:

63. AINA (Assyrian International News Agency), *ISIS Destroys 5th Century Assyrian Monastery in Syria*, disponibil la <http://aina.org/news/20150820204022.htm>.
64. AL JAZEERA, *Syria constitutional talks fail again in Geneva*, disponibil la <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/25/syria-constitutional-talks-fail-again-in-geneva>.

65. *Idem*, *Syria votes for new parliament amid war, economic woes*, disponibil la <https://www.aljazeera.com/news/2020/7/19/syria-votes-for-new-parliament-amid-war-economic-woes>.
66. *Idem*, *Timeline: Egypt's revolution*, disponibil la <https://www.aljazeera.com/news/2011/2/14/timeline-egypts-revolution>.
67. ALHASSEN, Maytha, *Please reconsider the term "Arab Spring"*, disponibil la https://www.huffpost.com/entry/please-reconsider-arab-sp_b_1268971?guccounter=1.
68. AMNESTY INTERNATIONAL, *Egypt: Release nine Coptic Christians detained for attempting to rebuild church*, disponibil la <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/03/egypt-release-nine-coptic-christians-detained-for-attempting-to-rebuild-church/>.
69. ANDREI, Avram, *Războiul ruso-turc din 1768-1774 și pacea de la Kuciuk-Kainargi*, disponibil la <https://historia.ro/sectiune/general/razboiul-ruso-turc-din-1768-1774-si-pacea-de-la-579834.html>.
70. ANGHEL, Ștefan Costin, *Cronologia: Relațiile dintre Siria și Israel în perioada 2000–2013*, în <https://www.mediafax.ro/externe/cronologie-relatiile-dintre-siria-si-israel-in-perioada-2000-2013-10538540>.
71. ASIA NEWS, *Earthquake: Syrian Christians call for an end to embargo and sanctions*, disponibil la <https://www.asianews.it/news-en/Earthquake:-Syrian-Christians-call-for-an-end-to-embargo-and-sanctions-57717.html>.
72. *Idem*, *Aleppo bishop: Christians pained and worried by the fate of kidnapped prelates*, disponibil la <https://www.asianews.it/news-en/Aleppo-bishop:-Christians-pained-and-worried-by-the-fate-of-kidnapped-prelates-27823.html>.
73. ASSOCIATED PRESS, *A timeline of key events in Egypt since the 2011 uprising*, disponibil la <https://apnews.com/article/9d6a051ba57b4ca8b0633dd8e1bcb81f>.
74. *Idem*, *Egypt attack: Gunmen kill seven Coptic Christians in bus ambush*, disponibil la <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/03/egypt-attack-gunmen-kill-coptic-christians-bus-ambush>.
75. AVERY, Isaac, *Talkin' Bout A Revolution: Four Reasons Why the Term 'Arab Spring' is Still Problematic*, disponibil la <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2021/01/20/talkin-bout-a-revolution-four-reasons-why-the-term-arab-spring-is-still-problematic/#comments>.
76. BRAN, Victoria, *Dovezi incontestabile: regimul Assad a folosit gaz sarin asupra*

- propriului popor*, disponibil la <https://www.cadranpolitic.ro/dovezi-incontestabile-regimul-assad-a-folosit-gaz-sarin-asupra-propriului-popor/>.
77. CATHOLIC NEWS AGENCY, *New campaign to bring food, medicine to Syrian Christians*, disponibil la <https://www.catholicnewsagency.com/news/41814/new-campaign-to-bring-food-medicine-to-syrian-christians>.
78. CBS EVENING NEWS, *Deadly Palm Sunday bombings in Egypt*, disponibil la https://www.youtube.com/watch?v=NeLMmjovp2s&ab_channel=CBSEveningNews.
79. CBS NEWS, *Maspero: A massacre of Christians in Egypt*, disponibil la <https://www.cbsnews.com/news/maspero-a-massacre-of-christians-in-egypt/>.
80. *Idem*, *New Syrian airstrike in Aleppo at site of alleged chemical attack*, disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=DvF5CjJ1NLo>.
81. CILIA, Louis, *The persecution of minorities*, disponibil la <https://timesofmalta.com/articles/view/20120106/opinion/The-persecution-of-minorities.401193>.
82. CNN, *Death toll rises in Egypt mosque attack*, disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=inSXWyY-oXQ>.
83. DUCHESS, Jill, *Assad shoves Christians into the firing line*, disponibil la <https://catholicherald.co.uk/assad-shoves-christians-into-the-firing-line/>.
84. DW NEWS, *Turkey-Syria conflict fuels humanitarian crisis in Idlib*, disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=ZoFtPjfwLRI>.
85. EL-SADANY, Mai, *The Maspero Massacre: Two Years On*, disponibil la <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/the-maspero-massacre-two-years-on/>.
86. EURONEWS, *Cairo attack: 25 dead, dozens wounded in Coptic cathedral bombing*, disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=ds0IU18mavs>.
87. *Idem*, *Protests in Cairo over Egypt-Saudi Tiran and Sanafir island deal*, disponibil la https://www.youtube.com/watch?v=3OiBk1YmWW8&t=2s&ab_channel=euronews.
88. FABRIZIO, Nina, *Christians the Greatest Victims of Bloodshed in Syria*, disponibil la <https://www.persecution.org/2013/05/31/christians-the-greatest-victims-of-bloodshed-in-syria/>.
89. FOX NEWS, *Syrian government forces recapture Palmyra from ISIS, activists say*,

- disponibil la <https://www.foxnews.com/world/syrian-government-forces-recapture-palmyra-from-isis-activists-say>.
90. Gabriel Stelian MANEA, *Creștinii din Siria. De la toleranță la prigoană*, disponibil la <https://www.info-sud-est.ro/crestinii-din-siria-de-la-toleranta-la-prigoana/>.
91. GRIGGS, Jennifer, *Christians in the Middle East: Towards Renewed Theological, Social, and Political Choices*, disponibil la <https://publicorthodoxy.org/2022/02/17/we-choose-abundant-life/>.
92. GUARDIAN NEWS, *Abu Bakr al-Baghdadi raid video released by Pentagon*, disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=ewYMW5EFWMk>.
93. HADRO, Matt, *Syrian churches targeted by Assad forces, new report claims*, disponibil la <https://www.catholicnewsagency.com/news/42217/syrian-churches-targeted-by-assad-forces-new-report-claims>.
94. HARRIS, Elise, *Syria is a new 'massacre of the innocents,' nuncio says*, disponibil la <https://www.catholicnewsagency.com/news/37936/syria-is-a-new-massacre-of-the-innocents-nuncio-says>.
95. HEARTH, Katey, *COVID-19 turns 'bad' to 'worse' in Syria, but hope remains*, disponibil la <https://www.mnnonline.org/news/covid-19-turns-bad-to-worse-in-syria-but-hope-remains/>.